

Historische Oefening Nieuwste Tijd
Nieuwe Sociale Bewegingen in Vlaanderen (Bart Latré)

BOND BETER LEEFMILIEU

ALS

NIEUWE SOCIALE

BEWEGING

(1971-1990)

Kristof Vets
2° Bachelor Geschiedenis
KULeuven
Academiejaar 2005-2006

INHOUDSTAFEL

Inleiding.....	3
1. Tijdsdimensie en Ontstaanscontext.....	6
2. Organisatie van de koepel.....	8
3. Ideologie.....	11
4. Publiek.....	13
5. Actie en actiemiddelen.....	16
6. Contra-verzuiling: de relatie met Agalev en politiek engagement.....	18
Besluit.....	21
Bijlage.....	24
Bibliografie.....	26

INLEIDING

Vooraleer men de in 1971 opgerichte overkoepelende milieuorganisatie Bond Beter Leefmilieu wil bestuderen, moet men een aantal zaken in acht nemen. Als koepel is BBL een staal van alle types van milieuorganisaties in België. Zo bestaan er binnen de milieubeweging twee duidelijke vleugels en is er binnen BBL ook lang een strijd geweest tussen deze twee stromingen. Het gaat hier om de meer conservatieve natuurbewegingen en de progressievere milieuhygiënische bewegingen. Deze twee stromingen verschillen in de hieronder onderzochte thema's vaak sterk, en bijgevolg is het ook moeilijk om op BBL één etiket te plakken. Zelfs binnen deze twee stromingen heerst vaak nog een erg grote heterogeniteit. Bijgevolg zullen de uitspraken over deze twee vleugels steeds algemeen zijn en zeker niet de pretentie hebben te gelden voor alle bewegingen en organisaties.

We bekijken aanvankelijk de unitaire koepel Bond Beter Leefmilieu / Inter-Environnement vanaf 1971 tot de federalisering van deze milieukoepel in 1976. Vanaf dat moment beschouwen we alleen het Vlaamse deel van BBL, de vzw Bond Beter Leefmilieu Vlaanderen. Dit zal in het discours niet zo sterk naar voren komen aangezien voor de meeste aspecten die bestudeerd worden een grote continuïteit bestaat tussen de unitaire en de gefederaliseerde koepel. We bestuderen dit aan de hand van zes kenmerken die voorop worden gesteld als kenmerkend voor nieuwe sociale bewegingen. Deze kenmerken zijn: het ontstaan eind jaren 1960, een links-libertaire ideologie, een zwakke organisatiestructuur, een postmaterialistisch publiek uit de nieuwe middenklasse, ludieke actiemiddelen en een afkeer van de verzuiling. Vooral de eerste drie kenmerken zijn doorslaggevend omdat deze minst gecontesteerd zijn in de literatuur als kenmerk van nieuwe sociale bewegingen.¹ Deze zes criteria worden gebruikt als indeling van dit werk. Eerst wordt gekeken of de ruimere milieubeweging hier aan voldoet; vervolgens bestuderen we Bond Beter Leefmilieu op zich. Men kan moeilijk de koepel kennen, als men niet weet waaruit deze bestaat. Zo krijgt men zowel een beeld van BBL als een al dan niet typische nieuwe sociale beweging en als een al dan niet typische milieubeweging.

In een eerste deel beschouwen we de ontstaanscontext van de milieubeweging in het algemeen en Bond Beter Leefmilieu (BBL) in het bijzonder. We hebben hier aandacht voor de aanleiding van het ontstaan en het feit waarom net in de periode 1968-1972 zoveel milieubewegingen ontstaan, waaronder BBL. Het tweede deel handelt rond de organisatie; is

¹ HOOGHE, M. en BILLIET, J., 'Inleiding: Tussen vernieuwing en continuïteit. Sociologen en historici over nieuwe sociale bewegingen', *Belgisch Tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis*, 34 (2004), 321-322.

er sprake van een zwakke organisatie binnen de milieubeweging en binnen BBL en wat was de evolutie hiervan? We kijken ook naar de aanwezigheid van het idee van basisdemocratie en het wantrouwen tegenover de delegatie van macht binnen de beweging. In een volgend onderdeel beschouwen we enerzijds de ideologie, die typisch als links-libertair, anti-economistisch en anti-materialistisch wordt bestempeld, en anderzijds de relatie van BBL en de bredere milieubeweging tot het politieke systeem. Vervolgens onderzoeken we het publiek: dit wordt vaak bestempeld als zijnde een postmaterialistische middenklasse. Het op één na laatste deel bestudeert de acties en actiemiddelen. Welke acties zijn er ondernomen en hoe werden zij tot stand gebracht? Welke middelen werden gebruikt om tot resultaten te komen? We kijken ook even of deze werkwijze effectief was of niet, met andere woorden, weegt de milieubeweging en BBL op het milieubeleid van de overheid? Het laatste deel handelt over de contra-verzuilingsgedachte van de milieubeweging. De vraag is of deze überhaupt aanwezig is, maar er wordt ook gekeken naar de mogelijkheden van een groene zuil en de relatie met de groene partij Agalev. Dit zal ons in staat stellen uitspraken te doen over het al dan niet voldoen van BBL aan deze criteria en te stellen in welke mate BBL kan bestempeld worden als nieuwe sociale beweging.

Dit artikel is er op gericht Bond Beter Leefmilieu te bestuderen in de periode vanaf de oprichting in 1971 tot ca. 1990. Deze symbolische einddatum is gekozen omdat rond deze periode BBL zich veel sterker zal kunnen opstellen door het MiNa-plan (Milieu- en Natuurplan Vlaanderen). Dit plan van minister voor Leefmilieu Theo Kelchtermans dat voorgesteld werd in 1989, hield onder meer een betere subsidiëring in van milieu- en natuurorganisaties in. De financiële problemen waren nu min of meer voorbij door de nieuwe subsidieregeling, waardoor BBL meer personeel en meer deskundigen kon aantrekken waardoor haar mogelijkheden sterk uitbreidden. Daarnaast voorzag het plan in een overlegorgaan met de overheid, de MiNa-Raad (Milieu- en Natuurraad Vlaanderen). Hierdoor werd BBL erkend als officiële gesprekspartner en vergrootte haar impact op het milieubeleid via allerlei advies- en overlegorganen. Het plan werd uiteindelijk pas volledig gerealiseerd in 1991.

De gebruikte bronnen stelden heel wat problemen. BBL beschikte al enkele decennia over een informatie- en documentatiecentrum over milieu en milieuproblemen.² Ook over haar eigen organisatie was er heel wat bewaard. Er was een archief ter beschikking, maar het oudste deel van het archief (1971-1990) was net verhuisd naar het Instituut voor Sociale

² Bond Beter Leefmilieu, 2006 (<http://www.bondbeterleefmilieu.be/page.php/18>).

Geschiedenis (AMSAB) en was daar nog niet ontsloten en dus gedurende de maanden waarin deze studie plaatsvond niet te raadplegen. Delen uit dit archief waren wel terug te vinden in private archieven van voormalige beleidsmensen van BBL zoals Guido van Steenbergen (archieffnummer 299) en Guido Steenkiste (archieffnummer 295).³ Beide archieven worden door AMSAB beheerd. Vooral het archief van Guido van Steenbergen bevatte heel wat interessante documenten. Hij was reeds actief in de Raad van Beheer vanaf het begin en was van 1983 tot 1986 voorzitter van BBL Vlaanderen. De meest recente documenten dateren uit de eerste helft van de jaren 1990. Het nieuwere deel (1990-2005) bevindt zich nog steeds bij BBL zelf. Het tijdschrift van de organisatie, *Milieurama*, dat sinds 1980 wordt uitgegeven, wordt ook nog bewaard bij BBL zelf. Vooral in de beginjaren van het tijdschrift werden er interessante artikels gepubliceerd over structuur en ideologie van Bond Beter Leefmilieu en zelfs opinieartikels van bestuursleden. In de edities na 1985 wordt de nadruk nog meer gelegd op artikels over milieuthema's en nog minder op de organisatie zelf.

³ DE CONINCK, R., VRIELYNCK, S. en VANDENBROUCKE, M., *Hoe het groeide: inventarissen van archieven van de milieubeweging*, Gent, 2005, 29-65.

1. TIJDSDIMENSIE EN ONTSTAANSCONTEXT

De milieubeweging op zich is zeker niet nieuw. De eerste natuur- en vogelbeschermingsgroepen werden in Vlaanderen opgericht in de vroege 20^e eeuw. In Vlaanderen werden in 1910 de Belgische Vereniging voor Natuur- en Stedschoon opgericht, en in 1934 De Wielewaal.⁴ Deze traditionele natuur- en vogelbeschermingsverenigingen zijn ontstaan vanuit een eerder romantische bezorgdheid van individuen en groepen uit de (veelal hogere) burgerij omwille van de esthetische, recreatieve en natuurwetenschappelijke functies van de natuur.⁵ Deze organisaties kunnen natuurlijk nog lang niet beschouwd worden als nieuwe sociale bewegingen, maar ze vormen wel de voorlopers én collega's van de modernere milieuactiegroepen die in de jaren '60 en '70 ontstaan. Zij leverden een stuk van de kaders van de latere militante milieubeweging.⁶ De natuurbehoudsorganisaties verdwenen niet, ze bleven ijveren voor hun belangen en kwamen later vaak in botsing met de radicalere, progressievere milieuactiegroepen (cf. infra).

Het echte ontstaan van de moderne, niet-romantische, milieubeweging situeert zich eind jaren zestig, daarover bestaat geen enkele discussie. Hoewel dit ontstaan niet precies te dateren valt, zien we in de periode 1968-1972 het ontstaan van heel wat nieuwe milieubewegingen. In Vlaanderen alleen zou het gaan om zesendertig bewegingen.⁷ Het gaat meestal om lokale bewegingen die ontstaan als een reactie op de bedreiging van de eigen leefomgeving. Men spreekt in dit verband soms over het 'NIMBY-fenomeen' (Not In My BackYard) of neutraler het 'LULU-fenomeen' (Locally Unwanted Land Use).⁸ De eerste actie van dit genre in Vlaanderen is het protest tegen de aanleg van de E-10 autosnelweg door het Peerdsbos in Brasschaat. Deze bewegingen hadden vaak slechts een tijdelijk karakter, maar samen vormden zij wel een brede sociale beweging.⁹ Marc Hooghe geeft twee redenen waarom er net op dit ogenblik zoveel aandacht is voor milieu: ten eerste is er de snelle economische groei van de jaren '50 en '60 die voor een ongekende aantasting van de natuur en de open ruimte zorgde. Ten tweede haalt hij het klimaat van het studentenprotest aan. Het algemene klimaat van onvrede en contestatie zou zeer bevorderlijk gewerkt hebben voor de

⁴ VAN DER HEIJDEN, H.A., 'De milieubeweging in de twintigste eeuw', *Belgisch Tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis*, 34 (2004), 455.

⁵ VAN DER HEIJDEN, 'Milieubeweging', *BTNG*, 455.

⁶ WALGRAVE, S., *Nieuwe sociale bewegingen in Vlaanderen*, Leuven, 1994, 47.

⁷ PEETERS, A. en VERMEIREN, I., *De jaren zeventig, van groen naar groenen*, Borgerhout, 1980, 137.

⁸ HELLEMANS, S., en HOOGHE, M. red., *Van 'Mei '68' tot 'Hand in Hand'*, Leuven, 1995, 52-53.

⁹ VAN DER HEIJDEN, 'Milieubeweging', *BTNG*, 457.

mobilisatie.¹⁰ Dit laatste mag toch niet overschat worden. Het ontstaan van de milieubeweging staat eigenlijk los van het studentenprotest van '68. De roots van de hedendaagse milieubeweging liggen niet in het studentenprotest, maar wel in het lokale burgerlijke milieuprotest.¹¹ Ook hier komt de tegenstelling tussen milieuactiegroepen en natuurbehoudsorganisaties weer naar boven. Terwijl milieuactiegroepen meestal ontstaan van onder uit, van lokale bewoners en betrokkenen, ontstaan natuurbehoudsorganisaties meestal van bovenaf.¹²

Het is in deze context dat Bond Beter Leefmilieu/Inter-Environnement ontstaat. Net zoals de natuurbehoudsorganisaties is BBL/IE ook van bovenaf ontstaan. De stichters worden zelfs vaak elitair genoemd.¹³ Dit is misschien wel terecht, het gaat in geen geval om strijdbare actievoerders uit milieubewegingen. Ze hadden zelfs helemaal geen contacten met deze bewegingen, maar waren door hun beroep wel met milieu bezig. Marc Dubrulle, één van de zeven pioniers, omschreef zijn interesse voor milieu vanuit een romantisch natuurgevoel, maar ook vanuit een diepe verontwaardiging over het toenmalige milieubeleid en de milieumentaliteit. Zijn interesse in milieuproblematiek bouwde hij op in de periode dat hij in de public relations werkzaam was. Zijn opdracht was het minimaliseren van de ontluikende milieubekommernis, wat hem verontwaardigde.¹⁴ Via de Franstalige uitgever Dominique de Waseige, uitgever van het blad '*Environnement*', ontmoetten een aantal mensen met een gelijkaardige visie elkaar. Het waren naast Dubrulle en de Waseige, Michel Didisheim (economisch adviseur van Prins Albert), Pierre Dulieu (kabinetschef van staatssecretaris voor stedenbouw A. Califice), Jan Tanghe (stedenbouwkundige) en Baudouin du Bus de Warnaffe, die eveneens werkzaam was in de public relations. Ze kwamen tot het besluit iets tegen het lakse milieubeleid in België te doen.¹⁵ Bond Beter Leefmilieu is dus zeker niet ontstaan vanuit de lokale milieuacties van eind jaren '60. Niemand van de zeven stichters had enige banden met die milieubewegingen. Het was aanvankelijk zelfs de bedoeling een vereniging op te zetten sui generis; het idee om de bestaande krachten te bundelen om zo tot een verandering van het milieubeleid te komen, kwam pas later.¹⁶

Na de beslissing om de bestaande krachten te bundelen, was het doel van de stichters een sterke, nationale drukkingsgroep op te richten als tegengewicht tegen de machtige,

¹⁰ HOOGHE, M., *De milieukoepel in Vlaanderen: Bond Beter Leefmilieu vzw 1971-1996*, Brussel, 1996, 4-5.

¹¹ WALGRAVE, *Nieuwe sociale bewegingen*, 123.

¹² WALGRAVE, *Nieuwe sociale bewegingen*, 157.

¹³ HOOGHE, *Milieukoepel*, 6; HELLEMANS en HOOGHE, *Van 'mei 68'*, 54.

¹⁴ 'Bababbels: interview met Marc Dubrulle', *Milieurama*, 11 (1991), nr. 4, 11-12.

¹⁵ Ibidem.

¹⁶ Ibidem.

economische belangengroepen.¹⁷ Er bestond al wel zo'n koepelorganisatie, het Nationaal Verbond voor Natuurbescherming, maar deze organisatie hield zich enkel bezig met natuurbescherming.¹⁸ BBL/IE wou een ruimere en meer politiek gerichte koers varen, maar daardoor was de achterdocht van vooral de natuurbehoudsorganisaties zeer groot. Daarnaast wou BBL/IE erg breed actief zijn; zowel in het domein van natuurbehoud, als van ruimtelijke ordening, als van milieuhygiëne, wat in die tijd toch vrij uniek was. Toch mag dit niet worden overdreven. BBL/IE kan zeker in deze fase nog niet omschreven worden als een radicale beweging; het leefmilieu is slechts een onderdeel van het ruimere doel om de levenskwaliteit van de mens te verbeteren.¹⁹

Uiteindelijk wordt Bond Beter Leefmilieu / Inter-Environnement opgericht op 25 september 1971. Achtendertig vertegenwoordigers van (milieu-)organisaties ondertekenen mee de statuten die op 9 november 1971 gepubliceerd worden in het Belgisch Staatsblad.²⁰ In 1976 werd de koepel verder gefederaliseerd.

2. ORGANISATIE VAN DE KOEPEL

Een typisch kenmerk voor nieuwe sociale bewegingen is hun zwakke organisatiestructuur. Het zijn eerder kleine en zwak uitgebouwde organisaties omdat ze omwille van hun ideologische keuze (libertair-links) en hun kritische achterban nooit zijn kunnen uitgroeien tot institutioneel verankerde organisaties.²¹ Dit in tegenstelling tot de oudere sociale bewegingen. Deze typische ongebondenheid is sterk aanwezig in de milieubeweging, en dit zowel op vlak van interne organisatie als van koepellidmaatschap. Intern was er vaak weinig organisatie omdat de leden toch een zekere afstand wilden bewaren tegenover de beweging. Ook de organisaties zelf wilden een zekere autonomie behouden ten opzichte van de koepels. Vele lokale groepen werden geen lid van een koepel omdat dit een minimale structurering vergde die ze niet konden of wilden opbrengen.²² Daarnaast speelt ook nog het feit dat de milieubeweging weinig hiërarchisch was. Het ging vaak om lokale, onafhankelijke bewegingen.²³ In de jaren '80 zouden maar liefst 52% van de lokale

¹⁷ WALGRAVE, *Nieuwe sociale bewegingen*, 58.

¹⁸ PEETERS en VERMEIREN, *Van groen naar groenen*, 136.

¹⁹ DIDISHEIM, M., *Ethische grondslagen voor de actie van bond beter leefmilieu*, Basistekst van Bond Beter Leefmilieu, Brussel, 1970.

²⁰ Statuten BBL/IE, *Bijlagen tot het Belgisch Staatsblad*, 9/12/1971, nr. 7908, 4025-4034.

²¹ HOOGHE en BILLIET, 'Tussen vernieuwing en continuïteit', *BTNG*, 322.

²² WALGRAVE, *Nieuwe Sociale Bewegingen*, 156.

²³ Interview Danny Jacobs, 19/05/2006.

milieugroepen niet aangesloten geweest zijn bij een regionale of nationale koepelorganisatie.²⁴ Dit bood nochtans vele voordelen op juridisch vlak. Huidig directeur van BBL-Vlaanderen, Danny Jacobs, poneert als mogelijke verklaring ook nog het feit dat BBL in die periode niet actief aan ledenwerving deed op het lokale niveau. BBL was een koepel van gewestelijke en nationale organisaties en de lokale organisaties werden een beetje verwaarloosd. In de jaren negentig zouden er wel dergelijke initiatieven komen vanuit BBL omdat ze haar draagvlak wou vergroten om meer overheidssubsidies te krijgen. Hierdoor steeg het ledenaantal van een zestigtal naar honderdveertig organisaties nu.²⁵

Volgens Hellemans en Hooghe zijn er drie organisatievormen te onderscheiden binnen de milieubeweging.²⁶ Ten eerste zijn er de zwak georganiseerde, kleine, lokale actiegroepen. Zij kennen amper een interne organisatie. Ten tweede zijn er de goed uitgebouwde (inter-) nationale organisaties zoals bijvoorbeeld Greenpeace. Zij hebben wel een sterke organisatie, maar zijn geen echte vrijwilligersorganisaties meer. Een laatste type is de koepelorganisatie zoals BBL. Deze zijn relatief zwak, maar proberen in hun domein te zorgen voor interne coördinatie en het verdedigen van gemeenschappelijke belangen. Toch duikt er ook hier weer een tegenstelling op tussen de natuurbehoudsorganisaties en de milieuactiegroepen. Natuurbehoudsorganisaties zijn vaker aangesloten bij een koepelorganisatie en hebben bijgevolg vaak de noodzakelijke structurele organisatie. Bij milieuactiegroepen is dit veel minder het geval. Zij hebben vaak een informele, anarchistische organisatie. Dit komt natuurlijk mede door hun ontstaan.²⁷ De voorzitters of secretarissen, als die er al zijn, zijn vaak niet verkozen, maar hebben de functie naar zich toe geschoven gekregen.²⁸

Voor Bond Beter Leefmilieu als koepelorganisatie ligt dit uiteraard anders. Een degelijke interne organisatie is natuurlijk inherent verbonden aan het doel van BBL. Het samenbrengen van al die verschillende milieuorganisaties is echter geen sinecure. Er waren duidelijke verschillen, zowel op thematisch vlak, als op geografisch vlak. Marc Dubrulle erkent dit ook duidelijk: *“Er waren geregeld grote spanningen tussen Walen, Vlamingen en Brusselaars, maar ook tussen zeer conservatieve organisaties en echt geëngageerde, linkse groeperingen.”*²⁹ BBL/IE kreeg vanaf het begin al een vrij ingewikkelde interne structuur mee. Bij de oprichting in 1971 werd aan de Belgische nationale koepel BBL/IE een dubbele indeling gegeven. Ten eerste was er een gewestelijke indeling. Onder de nationale koepel

²⁴ WALGRAVE, *Nieuwe Sociale Bewegingen*, 156.

²⁵ Interview Danny Jacobs, 19/05/2006.

²⁶ HELLEMANS en HOOGHE, *Van ‘mei ‘68’*, 12.

²⁷ cf. 1. Tijdsdimensie en Ontstaanscontext.

²⁸ WALGRAVE, *Nieuwe Sociale Bewegingen*, 157.

²⁹ Interview met Dubrulle, *Milieurama*, 13.

stonden drie gewestelijke federaties: Bond Beter Leefmilieu Vlaanderen vzw (BBL), Inter-Environnement Wallonie (IEW) en Inter-Environnement Bruxelles (IEB). Deze drie federaties waren toen nog geen aparte entiteiten, zij waren onderdeel van één rechtspersoon, BBL/IE.³⁰ Naast die gewestelijke indeling was er ook nog een inhoudelijke opdeling.³¹ Deze opdeling komt overeen met de drie actieterreinen waarop BBL/IE wenste actief te zijn: de bescherming van de natuur en de stedelijke ruimten (sector A), de bevordering van een beter stedelijk milieu en de herwaardering van het onroerend cultuurpatrimonium (sector B), en de bestrijding van verontreiniging en hinder (sector C). Deze worden de drie functionele sectoren natuurbescherming, ruimtelijke ordening en milieuhygiëne genoemd.³² Binnen deze drie functionele sectoren kunnen werkgroepen opgericht worden die zich met één bepaald thema bezighouden. Dit nieuwe element stamt uit 1972 en was aanvankelijk uitsluitend bedoeld voor sector C, maar werd al snel uitgebreid naar de andere sectoren. Deze werkgroepen zouden zich vooral met wetenschappelijke studie bezighouden.³³ De hoogste beslissingsmacht binnen BBL lag bij de Algemene Vergadering, zij bestond uit de drie gewestelijke raden van de federaties. Hierin zijn alle gewone leden vertegenwoordigd. Haar taak was de algemene strategie op te stellen. De Algemene Vergadering stelde dan een Raad van Beheer aan uit haar leden. Deze Raad van Beheer werd voor drie jaar verkozen en zette de krijtlijnen van het beleid uit. Voor de concrete uitvoering zorgde de Algemeen Secretaris.

Binnen de federaties was er ook een gelijkaardige organisatie. Zij kenden per gewest ook een soort Algemene Vergadering (de Gewestelijke Raad) en een Raad van Beheer (Gewestelijk Uitvoerend Comité).³⁴ De gewestelijke benamingen vielen na het verdwijnen van de nationale koepel weg.³⁵ Voor BBL-Vlaanderen bleef nationaal secretaris Marc Dubrulle ook gewestelijk secretaris. Er was dus geen gewestelijk secretariaat. De federalisering, die reeds elementair aanwezig was bij de oprichting, zou zich steeds sterker doorzetten. Op 17 juni 1976 werd beslist de koepel verder te federaliseren.³⁶ Op 1 januari 1977 werden de drie gewestelijke federaties aparte rechtspersoonlijkheden.³⁷ Vanaf dat moment zouden ze zelf instaan voor de zo noodzakelijke fondsenwerving. Dit zou de

³⁰ Zie Bijlage 2: Organigram 1 : Organisatie van de unitaire koepel BBL/IE (1971-1981).

³¹ Zie Bijlage 4: Organigram 3: Functionele Organisatie van BBL(-Vlaanderen) (1971-1990).

³² *Jaarverslag BBL/IE 1972*, Jaarverslag Bond Beter Leefmilieu / Inter-Environnement, Brussel, 1973.

³³ *Bericht over werkgroepen*, Mededeling BBL aan haar leden over de oprichting van werkgroepen, Brussel, 1972.

³⁴ Statuten BBL/IE, *Bijlagen tot het Belgisch Staatsblad*, 9/12/1971, nr. 7908, 4030.

³⁵ Statuten BBL, *Bijlagen tot het Belgisch Staatsblad*, 28/12/1984, nr. 48829, 4059.

³⁶ *Jaarverslag BBL/IE 1976*, Jaarverslag Bond Beter Leefmilieu / Inter-Environnement, Brussel, 1977.

³⁷ Statuten BBL, *Bijlagen tot het Belgisch Staatsblad*, 07/06/1976, nr. 5404, 2444.

doodsteek betekenen voor de nationale koepel. De koepel verkeerde al in financiële moeilijkheden sinds de oprichting en kon nu door die federalisering niet meer aan de noodzakelijke fondsen raken. Nadat er ook geen subsidies meer werden bekomen van de overheid omdat er toen nog geen budget voor leefmilieu was, werd op de Algemene Vergadering van 23 januari 1981 overgegaan tot de ontbinding van de nationale koepel.³⁸ De organisatiestructuur blijft na de verzelfstandiging van de drie federaties nagenoeg onveranderd.³⁹ De bestaande gewestelijke structuren krijgen nu meer macht, maar de nationale koepel hield op te bestaan. In 1984 vallen de oude interne benamingen van BBL-Vlaanderen weg. Men neemt de oude benamingen van de nationale koepel over. De Gewestelijke Raad wordt omgedoopt tot Algemene Vergadering en het Gewestelijk Uitvoerend Comité tot Raad van Beheer.⁴⁰ Hiermee geeft BBL-Vlaanderen duidelijk aan dat het in Vlaanderen de rol van de oude koepel ten volle op zich neemt. Met het wegvallen van de overkoepeling van de drie federaties hield het overleg echter niet op. De federaties verklaarden zich bereid regelmatig te vergaderen.

3. IDEOLOGIE

Het links-libertaire karakter behoort nog steeds tot de canon van meest essentiële kenmerken van nieuwe sociale bewegingen, maar toch is ook dit omstreden.⁴¹ Ook in de literatuur bestaat hierover heel wat onenigheid. Het is evenwel zo dat de ideologie nooit een echt vaststaand ideologisch systeem is bij nieuwe sociale bewegingen. Het gaat eerder om een aantal vage waarden dan om een uitgewerkte ideologie. Toch wordt de term links-libertair door bijna alle auteurs aanvaard, zij het genuanceerd. De term links wordt als verzamelnaam genomen voor een aantal vage waarden zoals sociale gevoeligheid en rechtvaardigheid, of een kritische houding tegenover de vrije markt. Onder 'libertair' wordt het anti-autoritaire wantrouwen tegenover grote hiërarchische organisaties verstaan.⁴² De milieubeweging voldoet het minst van alle nieuwe sociale bewegingen aan dit dubbel criterium. Uit een reeks interviews door Walgrave bleek dat de grote ideologische verhalen bij de kaders van de milieubeweging vaak afwezig waren.⁴³ Een ander onderzoek, uitgevoerd door Holderbeke,

³⁸ *Vergaderingsverslag BBL/IE 23/01/1981*, Verslag van de Algemene Vergadering van BBL/IE, Brussel, 23/01/1981.

³⁹ Zie Bijlage 3: Organigram 2: Interne Organisatie van BBL-Vlaanderen (1971-1991).

⁴⁰ Statuten BBL, *Bijlagen tot het Belgisch Staatsblad*, 28/12/1984, nr. 48829, 4059.

⁴¹ HOOGHE en BILLIET, 'Tussen vernieuwing en continuïteit', *BTNG*, 321-322.

⁴² HELLEMANS en HOOGHE, *Van 'mei'68*, 11.

⁴³ WALGRAVE, *Nieuwe sociale bewegingen*, 152.

bracht aan het licht dat hier ook weer een verschil was tussen de milieuhygiënische groepen en de natuurbehoudsorganisaties. De milieuhygiënische groepen bleken een veel hoger ideologiegehalte te hebben.⁴⁴ Dit bevestigt het idee van de conservatieve, georganiseerde natuurbehoudsorganisaties en de progressieve, weinig georganiseerde milieuactiegroepen. Maar algemeen is het discours van de milieubeweging dus relatief minder geïdeologiseerd en pragmatischer dan dat van andere nieuwe sociale bewegingen. Ook de relatie met de overheid was minder problematisch in de milieubeweging. Zij zijn geen voorstander van het beperken van de macht van de staat, integendeel. Men vertrouwde niet op de burger om grote veranderingen te bekomen. Het grote publiek zou wel gewonnen zijn voor het milieu, maar het eigenbelang zou het altijd halen van de nobele milieugevoelens.⁴⁵ De overheid wordt gezien als corrigerende en controlerende factor. Zij moet voorzien in een strengere wetgeving, controle en sanctionering. Maar de staat mag zeker niet te autoritair optreden. De anti-economistische component was ook al beperkt aanwezig in de milieubeweging. Een uitzondering vormde de anti-kernenergiebeweging, die wel duidelijk de nood aan economische vooruitgang in vraag stelde.

BBL was, zeker in de beginjaren, geen radicale groepering. Het verzoenen van economische groei en leefmilieu was zelfs een van de themapunten waarrond BBL werkte.⁴⁶ Van een anti-economistische reflex was dus, in het begin althans, helemaal geen sprake. Gezien natuurbehoudsorganisaties lange tijd een zeker overwicht gehad hebben binnen BBL kon zeker verwacht worden dat BBL als koepelorganisatie ook geen echt sterk uitgebouwd ideologisch discours heeft.⁴⁷ Ze zijn veeleer gericht op het doen, op iets bereiken; dat pragmatisme staat steeds voorop. Bij individuele personen kan er wel een sterke ideologie aanwezig zijn. Zo houdt Guido Steenkiste zich wel bezig met het links-libertaire discours dat als kenmerkend voor nieuwe sociale bewegingen wordt beschouwd. De weerslag hiervan op BBL is vrij beperkt, zelfs tijdens het voorzitterschap van Steenkiste sinds 1986. Dit illustreert dat er individueel wel een sterk idee kon zijn over de te volgen ideologie, maar dat dit binnen een beweging zoals BBL niet erg naar voren komt uit vrees om verdeeld te raken en zodoende minder aanhang en dus minder gewicht te krijgen. Het pragmatische primeert dus duidelijk. Die vage ideologisering is ook te verklaren vanuit het organisatieconcept van BBL. Alle (grote) aangesloten verenigingen hebben vertegenwoordigers in de Algemene Vergadering,

⁴⁴ HOLDERBEKE, J., *Ekologische partij, ekologische beweging en milieubeweging in Vlaanderen*, licentiaatsverhandeling, Vrije Universiteit Brussel, departement Communicatiewetenschappen, 1984, 61-114.

⁴⁵ WALGRAVE, *Nieuwe sociale bewegingen*, 154.

⁴⁶ DIDISHEIM, *Ethische grondslagen voor de akties van BBL*, 1970.

⁴⁷ Zie Bijlage 1: Grafiek 1: Verhouding van de aanwezige groepen in de Algemene Vergadering van BBL (1976-1989)

het hoogste beslissingsorgaan van BBL. Aanvankelijk overheersten de natuurbehoudsorganisaties, die nauwelijks een ideologisch discours bezaten.⁴⁸ Toen er een evenwicht bereikt was tussen natuurbehouds- en milieuactiegroepen, waren er weinig impulsen van de milieuactiegroepen naar een sterkere ideologisering van BBL. Zoals gezegd staan het pragmatisme en het doen voorop. Die vaagheid werd wel gecontesteerd. Vooral milieuactiegroepen vroegen een duidelijkere profilering van BBL.⁴⁹ Toch mag deze ideologische tegenstelling niet te sterk overdreven worden. Zij kwam volgens Danny Jacobs niet zo erg sterk naar voren binnen BBL. De discussies tussen natuurbehoudsorganisaties en milieuactiegroepen gingen niet zo zeer over ideologie, maar wel over de manier waarop hun doelen konden bereikt worden. Stevige discussies over ideologie zouden BBL onvermijdelijk verdeeld hebben en misschien zelfs het einde van BBL betekend hebben. Hierbij was niemand gebaat en dus werd deze tegenstelling niet op de spits gedreven.⁵⁰

4. PUBLIEK VAN EEN KOEPELORGANISATIE

Het publiek van nieuwe sociale bewegingen wordt vaak in het vakje ‘postmaterialistisch’ geduwd. Het zou voornamelijk gaan om mensen uit de nieuwe middenklasse, die actief zijn in wat dan de ‘zachte sector’ wordt genoemd. De milieubeweging werd al als minst geïdeologiseerde van de nieuwe sociale bewegingen genoemd, en dus is haar publiek ook weinig geïdeologiseerd en dus minder zichtbaar. Daarenboven is het publiek van de milieubeweging zeer heterogeen en vaak zijn de bewegingen vluchtig. Walgrave deed een onderzoek naar lokale milieugroepen aan de hand van de BBL-adressenlijsten en ontdekte dat er slapende of zelfs papieren verenigingen bij waren die al jarenlang geen enkele werking meer kende.⁵¹ Door de informele organisatie van vele groepen is er soms niet eens sprake van leden. Dit zou één van de redenen kunnen zijn waarom er zo weinig onderzoek verricht is naar de achterban van de milieubeweging.⁵² Dit bemoeilijkt het onderzoek sterk.

⁴⁸ Zie Bijlage 1: Grafiek 1: Verhouding van de aanwezige groepen in de Algemene Vergadering van BBL (1976-1989)

⁴⁹ GENT, AMSAB, *Archief van Guido van Steenberghe (1968-1992)*, nr. 199: Nota Paul Staes over de beleidsvisie van BBL, 1982.

⁵⁰ Interview Danny Jacobs, 19/05/2006.

⁵¹ WALGRAVE, *Nieuwe sociale bewegingen*, 65.

⁵² WALGRAVE, *Nieuwe sociale bewegingen*, 64.

Toch valt er tussen de twee vleugels van de milieubeweging een verschil in leden waar te nemen. De grote natuurbehoudsorganisaties, die vaak sterk gestructureerd zijn, hebben slechts weinig actieve leden. De overgrote meerderheid is niet actief en doet weinig meer dan het tijdschrift van de beweging lezen of op een andere manier steunen.⁵³ In Nederland wordt dit vaak aangeduid met de term ‘postgiroactivisme’. Het is dan ook zeer moeilijk om op deze mensen een algemeen etiket te plakken. Soms gaat het hier zelfs over elitaire, burgerlijke mensen en verenigingen, die handelen vanuit een romantisch idee over de natuur. Bij milieuactiegroepen zijn alle leden bijna per definitie actieve leden, maar hier stelt zich een ander probleem. Door de lokale inplanting van de milieuactiegroepen zijn deze leden meestal milieubewuste burgers die op een bepaald moment geconfronteerd worden met een acuut milieuprobleem en daardoor in actie komen (cf. *NIMBY*- en *LULU*-fenomeen).⁵⁴ Het is duidelijk dat men moeilijk die heterogene groep mensen kan beschrijven. Hubert David, oud-secretaris van BBL-Vlaanderen, vat het mooi samen: “*Misschien, in het begin was iedereen voor een beter leefmilieu, en meer groen, en een betere leefomgeving en zo. Zolang het niet concreet wordt, is iedereen daar voor.*”⁵⁵ Het basisdemocratische karakter is zo goed als onbestaande in de natuurbehoudsorganisaties; zij zijn meestal traditioneel delegerend: lokale afdelingen zetelen in een regionaal bestuur en dat bestuur levert de nationale bestuursmandaten. Bij milieuactiegroepen is die basisdemocratie er vaak wel.

Als we qua publiek naar BBL kijken, wordt het echt problematisch. Allereerst is BBL geen ledenorganisatie. Individuele personen kunnen geen lid worden van de koepel, zij kunnen alleen steunen door zich te abonneren op het tijdschrift *Milieurama* of door een duurder steunabonnement te nemen. Ook kleinere verenigingen moeten eerst aansluiten bij een regionale koepel en zo kunnen zij ook vertegenwoordigd worden in BBL. Het lidmaatschap is ook niet vrij, de aansluiting van leden moet vooraf worden goedgekeurd door de Algemene Vergadering.⁵⁶ Daarnaast wordt in de statuten ook nog een onderscheid gemaakt tussen gewone leden, adviserende leden en sympathisanten. De gewone leden zijn ledenorganisaties die gemeenschappelijke doelen hebben met BBL.⁵⁷ Zij beschikken over een afgevaardigde in de Algemene Vergadering en beschikken ook elk over één stem.⁵⁸ Adviserende leden zijn organisaties die nuttige steun kunnen verlenen aan BBL, alsook de

⁵³ WALGRAVE, *Nieuwe sociale bewegingen*, 159.

⁵⁴ WALGRAVE, *Nieuwe sociale bewegingen*, 72.

⁵⁵ Interview met Hubert David in HOOOGHE, M., *De milieukoepel in Vlaanderen: Bond Beter Leefmilieu vzw 1971-1996*, Brussel, 1996, 7.

⁵⁶ Statuten BBL/IE, BS, 9/12/1971, nr. 7908, 4027.

⁵⁷ *Ibidem*, 4028.

⁵⁸ *Ibidem*, 4029.

oprichters.⁵⁹ Zij beschikken over één adviserende stem.⁶⁰ Sympathisanten zijn organisaties die BBL wensen te steunen, maar daarom geen gemeenschappelijke doelen hebben.⁶¹ De leden kunnen zich inschrijven in minstens één, maar ook in alle functionele sectoren. Dit kunnen zij zowel doen bij de Vlaamse, Waalse als Brusselse federaties.⁶² Het is ook mogelijk bij meerdere of bij alle federaties aan te sluiten.

De vraag is dan hoe we die achterban van BBL concipiëren, wie moeten we allemaal meetellen? Zijn dit dan alle aangesloten verenigingen en hun leden en de abonnees van *Milieurama*? Is het überhaupt wel mogelijk om te spreken van de achterban van een koepelorganisatie? Een voorstel om van BBL een ledenorganisatie te maken via dubbeldidmaatschap van alle leden van de aangesloten organisaties om zo haar slagkracht te vergroten werd in 1980 gelanceerd.⁶³ Dit werd door de ledenorganisaties geweigerd; sommigen vreesden voor hun eigen aantrekkingskracht en zetelden in BBL in de eerste plaats om hun eigen belangen te verdedigen, niet om de koepel sterker te maken.⁶⁴

Als we naar de organisatie van BBL kijken, zien we dat er natuurlijk weinig sprake kan zijn van een basisdemocratisch karakter. Dit laat een organisatie van dergelijke omvang ook nauwelijks toe. Toch waren er vanuit de top van de organisatie soms oproepen tot het formuleren van voorstellen vanuit de basis.⁶⁵ Deze ‘basis’ is een relatief begrip, want hiermee wordt eigenlijk de voorzitter of vertegenwoordiger van een aangesloten vereniging bedoeld. Er was dus wel sporadisch aandacht voor de basis. Dit wil niet zeggen dat er geen protest was. Bij nieuwe sociale bewegingen zijn koepelorganisaties zoals BBL in feite een contradictio in terminis, en liggen daarom ook voortdurend in de vuurlijn.⁶⁶ F. Mees, vertegenwoordiger van ‘Red de Voorkempen’ in de Algemene Vergadering, haalde dit thema aan op de Algemene Vergadering op 26 februari 1985. Hij verweet de top dat ze het contact met de basis verloren waren. Het antwoord dat vrij snel werd goedgekeurd door de meerderheid, luidde als volgt: *“Het algemeen secretariaat kan zich hier niet mee bezighouden wegens tijd- en geldgebrek. Bij problemen moeten de mensen zelf naar BBL toe komen.”*⁶⁷ BBL werpt zich dus op als een

⁵⁹ Statuten BBL/IE, BS, 9/12/1971, nr. 7908, 4028.

⁶⁰ Ibidem, 4029.

⁶¹ Ibidem, 4028.

⁶² Statuten BBL, *Bijlagen tot het Belgisch Staatsblad*, 7/6/1976, nr. 5404, 2444.

⁶³ *Natuurbehoud en landschapszorg in Vlaanderen*, De verenigingen voor natuurbehoud en de milieugroeperingen, Antwerpen, 1980, 331-345.

⁶⁴ WALGRAVE, *Nieuwe sociale bewegingen*, 59-60.; GENT, AMSAB, *Archief van Guido van Steenberghe (1968-1992)*, nr. 199: Nota Paul Staes over de beleidsvisie van BBL, 1982.

⁶⁵ *Brief Paul Staes aan Roeland Dirks*, Schoten en Putte, 1 juli 1982.

⁶⁶ WALGRAVE, *Nieuwe sociale bewegingen*, 61.

⁶⁷ *Vergaderingsverslag BBL-Vlaanderen vzw 26/02/1985*, Verslag van de Algemene Vergadering van BBL-Vlaanderen vzw, Brussel, 26/02/1985.

helpende en ondersteunende organisatie. Dat zij zich niet actief kan bezighouden met haar achterban is natuurlijk enigszins te begrijpen vanuit het problematische karakter van die achterban. Binnen BBL richt men zich voornamelijk op de kaders van de aangesloten verenigingen vanuit de ondersteunende koepelfunctie van BBL. Ten tweede richt zij zich ook op het brede publiek via allerhande projecten en campagnes.⁶⁸ De verschillende doelgroepen waar BBL zich op richt, alsmede het problematische karakter van de achterban, zorgen er natuurlijk voor dat een nauw contact met die ‘basis’ zo goed als uitgesloten is.

5. ACTIE EN ACTIEMIDDELEN

Zoals bij elk besproken thema zijn er hier ook grote verschillen tussen de natuurbeschermingsverenigingen en de milieuactiegroepen. Het grote publiek kent wel de grote, in de media uitgesmeerde acties, maar het werk achter de schermen is algemeen minder bekend. Dit wordt ook bij BBL erkend. Pieter Leroy maakt een onderscheid tussen acties van beide strekkingen. Hij erkent dat de milieuactiegroepen een thema in de aandacht kunnen brengen: *“Er wordt alarm geslagen, en de samenleving wordt gemobiliseerd (petities, vlaggen, aanplakborden, betogingen, referendum, bezetting). Deze bijzonder expressieve stijl zorgt voor een vergrootglaseffect.”*⁶⁹ Maar hij is toch eerder gewonnen voor het lobbywerk zoals de natuurbeschermingsverenigingen. Zijn voornaamste kritieken op de acties van de milieuactiegroepen zijn de politieke onberekenbaarheid, het soms onvoorbeeldige gedrag en de nadruk op één enkel punt (one issue) van de milieuproblematiek.

Het vooropgestelde doel van BBL was en is nog steeds het wegen op het milieubeleid. De manier waarop men dat doet is eigenlijk van secundair belang. Men gaat op zoek naar een geheel van actiemiddelen die elk bijdragen tot een beter leefmilieu. In de statuten (artikel 3) wordt reeds vluchtig uiteengezet hoe BBL zal proberen te wegen op het milieubeleid. Deze doelstellingen zijn nog vrij vaag en zijn nog vatbaar voor interpretatie. Ten eerste wil men acties van particuliere instellingen coördineren. Hier komt duidelijk het idee terug van de krachtenbundeling. Daarnaast wil BBL ook gegevens omtrent het milieu verzamelen en verspreiden. Ze zal proberen de kennis over het milieu uit te breiden en uit te dragen, zo kan ze misschien erkend worden als gespecialiseerde gesprekspartner. Een derde methode die vermeld wordt, is het opvoeden van de gebruikers van het leefmilieu. Men wil de gewone man in de straat ook betrekken door hem te sensibiliseren voor en hem raad te geven over het

⁶⁸ Interview Danny Jacobs, 19/05/2006.

⁶⁹ LEROY, P., ‘Milieu en politiek anders bekeken’, *Milieurama*, 3, 2 (1981), 7.

thema milieu.⁷⁰ Elk jaar werd in het jaarverslag van de Algemene Vergadering een overzicht gepubliceerd van de acties die het voorbije jaar werden ondernomen. Vaak werden er slechts voorbeelden of samenvattingen van de acties gegeven, aangezien de activiteiten vaak zeer uiteenlopend waren. Een steeds terugkerende actie is het juridisch aanvechten van beslissingen. Daarnaast worden er, zoals vooropgesteld in de statuten, studies ondernomen over het leefmilieu, met als doel een gesprekspartner te blijven voor overheid en bedrijven. De burger wordt aangesproken via tijdschriftartikels, affichecampagnes en het eigen blad *Milieurama*. Verder wordt het ondersteunen van andere verenigingen ook vermeld, maar dit is vrij vaag en kan eigenlijk op allerlei manieren geïnterpreteerd worden. Opvallend is dat BBL erg weinig initiatief neemt. Er zijn wel concrete acties, maar deze gaan steeds uit van derden en worden dan al dan niet door BBL gesteund. Van een radicale beweging is in het eerste decennium geen sprake. Dit valt te verklaren vanuit het doel en de koepelfunctie van BBL. Zij wil wegeen op het milieubeleid als milieukoepel en is dus helemaal niet opgericht om harde directe acties te ondernemen. Zij speelt eerder een rol achter de schermen.⁷¹ Toch kan er rond cruciale thema's zoals bijvoorbeeld de TGV-problematiek, het duinendecreet en het ruimtelijke orde-beleid van minister Akkermans, wel worden gemobiliseerd.⁷²

De nogal vrij brave actiemethodes van BBL werden begin jaren 1980 wel gecontesteerd. In 1982 werd deze problematiek op de voorgrond gebracht door Paul Staes, voorzitter van milieuactiegroep Red de Voorkempen. *“Van de BBL ging een zekere steriliteit uit, omdat zij zich bewust afzijdig hield van hardere acties, duidelijke manifestaties. Het bleef een beetje bij actie voeren-op-pantoffels.”*⁷³ Die niet-radicalen houding kwam volgens hem doordat BBL in te grote mate afhankelijk bleef van overheidssubsidies. Volgens Rik de Baere, destijds beleidsmedewerker van BBL, resulteerde deze afhankelijkheid van overheidssubsidies niet in een afzwakking van de standpunten van BBL, maar eerder in een beleefder formuleren.⁷⁴ In 1983 kwam er dan toch een toegeving vanuit BBL, er werd beslist om meer actie- en basisgericht te gaan werken. In de praktijk was daar weinig van te merken, zodat er in 1985 opnieuw protest kwam tegen de te zwakke acties. Dit resulteerde een jaar later in de verkiezing van Guido Steenkiste, als vertegenwoordiger van de zogenoemd radicalere milieuactiegroepen, als voorzitter van BBL. Steenkiste kwam uit de lokale anti-

⁷⁰ Statuten BBL/IE, *Bijlagen tot het Belgisch Staatsblad*, 9/12/1971, nr. 7908, 4025.

⁷¹ Interview Danny Jacobs, 19/05/2006.

⁷² HOOGHE, M., *De milieukoepel in Vlaanderen : Bond Beter Leefmilieu vzw 1971-1996*, Brussel, 1996, .

⁷³ GENT, AMSAB, *Archief van Guido van Steenberghe (1968-1992)*, nr. 199: Nota Paul Staes over de beleidsvisie van BBL, 1982.

⁷⁴ Telefonisch gesprek met Rik de Baere, 18 mei 1994. in WALGRAVE, *Nieuwe Sociale Bewegingen*, 63.

kernenergiebeweging en werd later voorzitter en drijvende kracht achter Verenigde Aktiegroepen Voor Kernstop (VAKS). Na de daling van de belangstelling voor VAKS, stapte hij over naar BBL. De overmacht van de conservatievere natuurbehoudsorganisaties aan de top van BBL was nu wel gebroken, maar toch zijn er in de bronnen geen indicaties van grote veranderingen merkbaar. Aan de top was er wel een radicaler discours op te merken. Steenkiste wou kijken of hij BBL een keuze kon doen maken tussen de prioriteiten van natuurbehoud en de meer lokale problematiek die werd aangehangen door de milieuactiegroepen. BBL werkte op dat moment aan beide. Uiteindelijk is er geen keuze gevallen zodat BBL het gehele veld van de milieuproblematiek bleef bestrijken.⁷⁵ Toch zijn er enkele punten waar onder Steenkiste wel verandering kwam. Ten eerste vergrootte de aandacht voor de lokale werking. Een gevolg hiervan is dat enkele jaren later binnen BBL een quasi evenwicht bereikt is tussen de natuurbehoudsorganisaties en de milieuactiegroepen.⁷⁶ Ten tweede legde Steenkiste de nadruk op overleg met de overheid, de vakbonden en de werkgevers. Dit laatste werd pas gerealiseerd in de jaren negentig.⁷⁷ Deze weinig radicale veranderingen zetten het pragmatisme van een organisatie als BBL nogmaals in de verf.

De vraag of dit alles nu invloed heeft gehad op het milieubeleid blijft open. Er zijn natuurlijk wel stappen ondernomen en projecten niet doorgedaan, maar het is zeer de vraag of dit de invloed van de milieubeweging was. Marc Hooghe spreekt in dit verband over een *blackbox-deficit*. Hij stelt dat de milieubeweging wel de mogelijkheid heeft om een thema te definiëren en op de politieke agenda te plaatsen. Dit kan door allerhande acties. De besluitvorming zelf verloopt vrij gesloten. Hierop heeft de milieubeweging eigenlijk geen enkele greep. Na het besluit kan ze nog wel reageren tegen het besluit, maar daar blijft het bij. De milieubeweging kan er dus wel voor zorgen dat een probleem op de politieke agenda belandt, maar richting kan ze er niet aan geven.⁷⁸ Het is bijgevolg erg moeilijk om het succes van BBL te achterhalen.

6. CONTRA-VERZUILING: DE RELATIE MET AGALEV EN POLITIEK ENGAGEMENT

De oprichting van een groene partij Agalev deed heel wat stof opwaaien over het politiek engagement van de milieubeweging. Pieter Leroy poneerde in *Milieurama* dat de

⁷⁵ Interview Danny Jacobs, 19/05/2006.

⁷⁶ Cf. Bijlage 1.

⁷⁷ Interview Danny Jacobs, 19/05/2006.

⁷⁸ HOOGHE, M., 'De invloed van de milieubeweging op het milieubeleid', *Res Publica*, 1 (1995), 95-103.

milieubeweging een duidelijk standpunt dient in te nemen. Ze beweert apolitiek te zijn, maar is genoodzaakt zich politiek te gedragen, aangezien dit inherent is aan haar doel.⁷⁹ Ze wil wegen op het milieubeleid, en dit kan enkel via politieke weg. De vraag binnen de milieubeweging is de volgende: “Wat is de beste strategie om tot een effectief milieubeleid te komen? Volledige steun aan Agalev of politieke neutraliteit?” Naar aanleiding van deze vraag werd binnen BBL in 1981 de werkgroep ‘Milieubeweging en Politiek Engagement’ rond dit thema opgericht. Zij stelde een dossier samen met de pro’s en contra’s. Zij concludeerde dat het gevaarlijk was zich toe te spitsen op één partij. Daardoor zou de milieubeweging en het milieubeleid beperkt worden tot één enkele fractie. Deze zou electoraal niet zwaar genoeg doorwegen en zou het contact met de andere partijen verslechteren. Dit zou negatieve gevolgen hebben op de invloed die BBL zou kunnen uitoefenen op het milieubeleid.⁸⁰ Nochtans waren er wel argumenten voor, zoals het falen van de traditionele partijen. BBL gaf dan ook de volle vrijheid aan de eigen leden en milieusympathisanten om zelf hun standpunt te bepalen.⁸¹ BBL zou echter ten allen tijde neutraal blijven. Zowel Herman Delaunois (voorzitter BBL-Vlaanderen) als Marc Dubrulle (Nationaal Secretaris) bevestigden dit in Milieurama. “*Deze houding [ten aanzien van politiek engagement] kan verschillend zijn naarmate we ons opstellen als individu, miliegroep, of als federatie. Het is bij wijze van voorbeeld goed mogelijk dat iemand gewonnen is voor een groene lijst, maar met mensen van andere politieke partijen wil samenwerken binnen een neutrale actiegroep. Wat de federatie betreft, moeten we er van uit gaan dat die als koepel optreedt en dus onderdak moet kunnen bieden aan al de organisaties, zowel degene die zich politiek wil binden, als de andere.*”⁸² Delaunois blijft heel neutraal, maar Dubrulle suggereert toch dat een evolutie richting een bredere ecologische beweging wel kan: “*Het is vanzelfsprekend dat koepelorganisaties, zoals BBL en NVNB, neutraal moeten blijven. Het is inherent aan hun opdracht. Niets zou echter deze organisaties mogen beletten om via hun individuele leden sterker aan te leunen bij de ecologische beweging.*”⁸³ Marc Dubrulle zou later opkomen voor Agalev; dit leidde tot de bizarre situatie dat de nationaal secretaris van een milieubeweging politiek actief was, terwijl de beweging neutraal was. Toen Dirk Melkebeke dit enkele jaren later als voorzitter

⁷⁹ LEROY, P., ‘Milieu en politiek anders bekeken’, *Milieurama*, nr. 3, 2 (1981), 5-10.

⁸⁰ *Milieubeweging en Politiek Engagement*, Rapport werkgroep Milieubeweging en Politiek Engagement o.l.v. H. Delaunois, Brussel, 1981.

⁸¹ *Milieubeweging en Politiek Engagement*, Rapport werkgroep Milieubeweging en Politiek Engagement o.l.v. H. Delaunois, Brussel, 1981.

⁸² DELAUNOIS, H., ‘Milieubeweging en politiek engagement’, *Milieurama*, nr. 1-2, 2 (1981), 5.

⁸³ DUBRULLE, M., ‘Inspraak’, *Milieurama*, nr. 3, 2 (1981), 34.

probeerde werd hij teruggefloten. In 1986 werd beslist dat beleidsmensen van BBL niet politiek actief mochten zijn.

In het algemeen is de grote meerderheid binnen BBL het wel eens dat er geen sterke band mag komen tussen BBL en Agalev. Zowel natuurbehoudsverenigingen als milieuactiegroepen wijzen een te nauw contact van de hand. Op een interne studiedag in 1986 wordt dan ook bepaald dat representatieve functies binnen BBL onverenigbaar zijn met politieke vertegenwoordiging. Dit stuitte uiteraard op kritiek van Agalev, dat zich liever sterk door de milieubeweging gesteund zag. Hoewel hun doelstellingen wel min of meer overeenkomen, is het zoals reeds gezegd voor BBL veel te gevaarlijk om alleen op het paard van Agalev te wedden. De vrees voor afzondering van het milieuprobleem is groot. Hieruit blijkt nogmaals het sterk pragmatische karakter van de milieubeweging en BBL.

BESLUIT

Kunnen we nu, al deze kenmerken in acht genomen, spreken over BBL als een nieuwe sociale beweging? In het eerste deel over de tijdsdimensie en de ontstaanscontext is duidelijk geworden dat het ontstaan van BBL in 1971 chronologisch wel past in het sociologisch concept van nieuwe sociale bewegingen, in tegenstelling tot de directe aanleiding voor dit ontstaan. De initiatiefnemers zijn geen jonge, frisse twintigers of studenten die reageren vanuit een utopisch beeld op de samenleving, maar eerder elitaire veertigers die iets willen doen tegen het lakse milieubeleid van de overheid. Ten tweede is de organisatiestructuur van BBL helemaal niet zwak uitgebouwd, integendeel. Dergelijke sterke organisatie is natuurlijk inherent verbonden aan de rol die BBL zich toedicht als koepelfunctie en als link naar de overheid. Een zwakke organisatie zou nooit deze rol kunnen vervullen; er zou een te grote wanorde heersen en van een effectief beïnvloeden van het milieubeleid zou geen sprake kunnen zijn. Ook op vlak van de ideologie kan BBL bezwaarlijk als een typische nieuwe sociale beweging bestempeld worden. Er is slechts een vage ideologie aanwezig die voorzichtig als ‘eerder links’ kan bestempeld worden. Van een anti-economistische ingesteldheid is zeker geen sprake en ook van een anti-materialistisch discours is weinig terug te vinden. Dit maakte van BBL wel een erg open organisatie en een door de politiek minder gecontesteerde gesprekspartner. Over het publiek van BBL kan er moeilijk een uitspraak gedaan worden. Het is moeilijk te bepalen wie nu eigenlijk als publiek van een koepelorganisatie kan gezien worden. Daarenboven zijn vele milieubewegingen (en dus ook hun publiek) erg lokaal en vluchtig. Mensen worden pas actief wanneer zij zelf met een milieuprobleem geconfronteerd worden (cf. *NIMBY*-fenomeen) en stoppen hun activiteiten als het lokale probleem is opgelost of als de strijd er tegen verloren is. Het is dus zelfs zeer moeilijk om uitspraken te doen over het publiek van de milieubeweging in het algemeen en dit geldt a fortiori voor BBL. In het vijfde punt kwam naar voren dat de acties van BBL weinig direct waren. Ze spitsen zich vooral toe op het werk achter de schermen: juridische acties, ondersteuning, sensibilisering, onderzoek. Rond cruciale thema's kunnen wel directe acties ondernomen worden, maar deze acties komen meestal vanuit de ledenorganisaties naar voren. Het laatste onderzochte punt, de relatie tot Agalev en de politiek, bracht een duidelijk pluralisme aan het licht. Uit hoofdzakelijk pragmatische overwegingen werd gekozen om de milieuproblematiek niet aan één partij op te hangen, maar open te stellen voor alle democratische partijen.

Bond Beter Leefmilieu komt slechts op één vlak echt sterk overeen met het typische beeld van nieuwe sociale bewegingen, namelijk het pluralisme. Toch mogen we BBL daarom niet meteen uit het rijtje van nieuwe sociale bewegingen schrappen. Een eerste reden is het feit dat BBL vanaf het ontstaan bedoeld is als koepelorganisatie. Dergelijk organisatieconcept laat geen zwakke of rudimentaire organisatie toe. Een tweede reden is het doel van BBL. BBL wil de samenleving verbeteren door het wegen op en het beïnvloeden van het milieubeleid. Het sleutelwoord hier is pragmatisme. Men is bereid individuele ideeën opzij te zetten om tot een beter milieubeleid te komen. Daardoor is er geen sterke ideologische profilering, BBL wil openstaan voor iedereen die voor een beter leefmilieu wil opkomen. Dit pragmatisme komt ook aan bod wanneer we over de acties spreken. Men zoekt naar acties die het beste resultaat geven. Er wordt niet alleen kritiek gegeven, maar ook constructief gewerkt. Hierdoor houdt de overheid meer rekening met wat BBL zegt en weegt BBL dus sterker op het milieubeleid.

De tegenstellingen tussen de conservatievere natuurbeschoupingen en de progressievere milieuactiegroepen mag ook niet worden overdreven. Er zijn duidelijke verschillen tussen de twee vleugels zowel binnen de bredere milieubeweging als binnen BBL. De milieuactiegroepen leunen sterker aan bij het typische beeld van de nieuwe sociale bewegingen met hun lossere organisatie, hun ontstaan van onderuit, hun iets sterkere ideologisering en hun directere acties. Toch worden de onderlinge verschillen binnen BBL minder sterk naar voren gebracht. Aan de top kon wel eens pittig gediscussieerd worden, maar eigenlijk primeert voor beide vleugels het wegen op het milieubeleid. Met andere woorden, het pragmatisme primeert op de eigen ideeën.

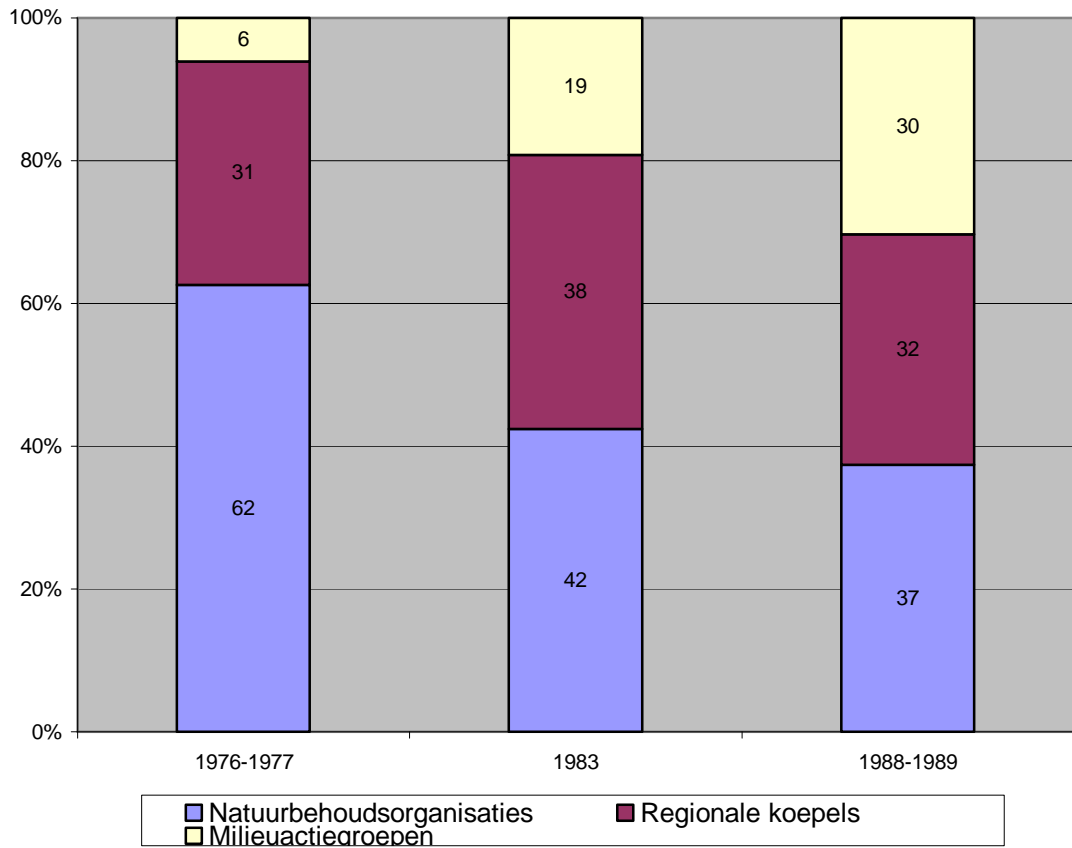
Tot slot komen we nu aan de vraag of BBL al dan niet een sociale beweging genoemd kan worden. Op het eerste gezicht zou men misschien geneigd zijn te zeggen van niet. BBL voldoet maar aan één van de zes kenmerken die als typerend voor nieuwe sociale bewegingen worden beschouwd. Als we het iets genuanceerder gaan bekijken komen we tot een andere vaststelling. Ten eerste zorgt het feit dat BBL een koepelorganisatie is er voor dat zij minder sterk aan het sociologisch schema voldoet. Koepelorganisaties zijn minder talrijk onder de nieuwe sociale bewegingen en hun afwijkende kenmerken tegenover de talrijkere kleinere organisaties zijn bijgevolg minder sterk opgenomen in het beeld over nieuwe sociale bewegingen. Ten tweede zorgt het sterke pragmatisme binnen BBL voor de uitvlakking van enkele radicalere kenmerken, maar het doel is wel typisch. Het gaat hier namelijk om het actief proberen te verbeteren van het milieu. De werking overstijgt het lokale niveau van vele milieuactiegroepen en kan dus voor structurele oplossingen zorgen op vlak van milieubeleid. Als laatste punt kan aangehaald worden dat BBL een heel aantal organisaties overkoepelt die

wel sterk passen in dat schema van nieuwe sociale bewegingen. Al deze nuances in acht genomen kan men wel stellen dat BBL tot een groter geheel van nieuwe sociale bewegingen behoort, gesteld dat men de term ruim interpreteert. De zes kenmerken die als typisch worden beschouwd, mogen dus niet al te letterlijk genomen worden.

BIJLAGE

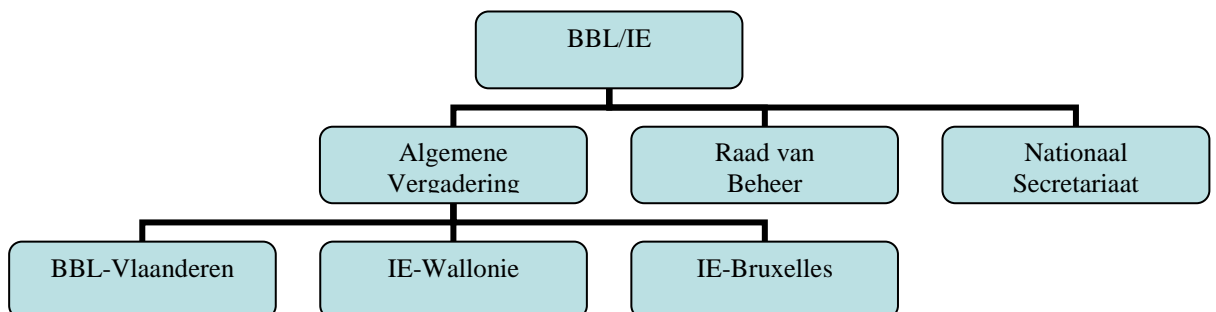
Bijlage 1:

GRAFIEK 1: VERHOUDING VAN DE AANWEZIGE LEDEN IN DE ALGEMENE VERGADERING VAN BBL (1976-1989)⁸⁴

Bijlage 2:

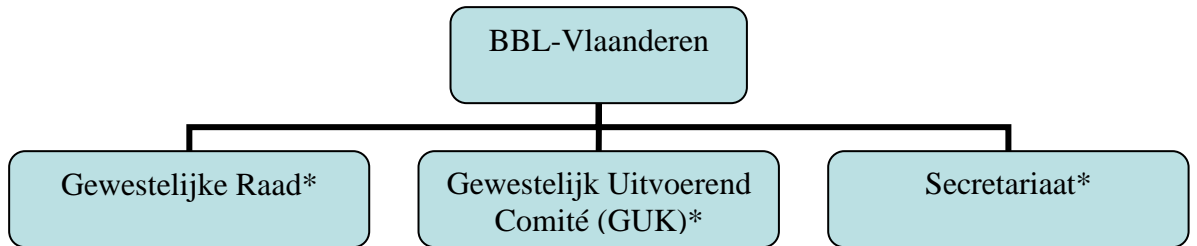
ORGANIGRAM 1 : ORGANISATIE VAN DE UNITAIRE KOEPEL BBL/IE (1971-1981)

⁸⁴ BRON: WALGRAVE, S., *Nieuwe Sociale Bewegingen in Vlaanderen*, 62. Eigen berekeningen.

Bijlage 3:

ORGANIGRAM 2: INTERNE ORGANISATIE VAN BBL-VLAANDEREN (1971-1991)

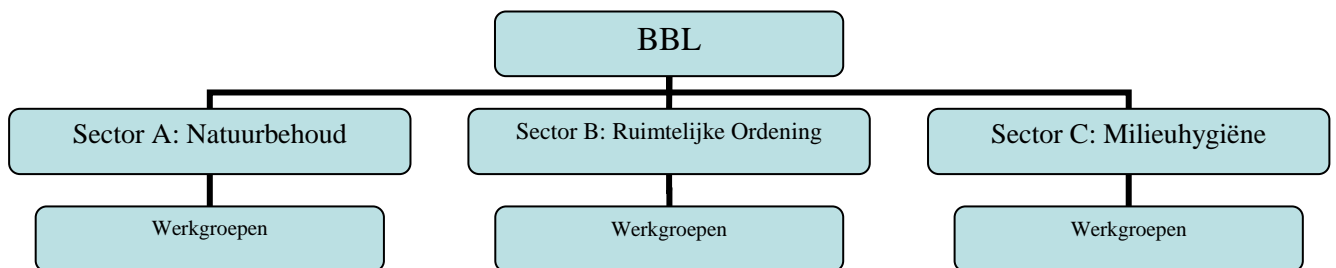

*Opmerking:

- Tot 1981 had BBL-Vlaanderen geen apart secretariaat. Het nationaal secretariaat fungeerde ook als gewestelijk secretariaat voor Vlaanderen.
- Naamverandering 28/12/1984:⁸⁵
 - “Gewestelijke Raad” wordt “Algemene Vergadering”
 - “Gewestelijk Uitvoerend Comité” wordt “Raad van Beheer”

Bijlage 4:

ORGANIGRAM 3: FUNCTIONELE ORGANISATIE VAN BBL(-VLAANDEREN) (1971-1990)

⁸⁵ Statuten BBL, *Bijlagen tot het Belgisch Staatsblad*, 28/12/1984, nr. 48829, 4059.

BIBLIOGRAFIE

Literatuur:

DE CONINCK, R., VRIELYNCK, S. en VANDENBROUCKE, M., *Hoe het groeide: inventarissen van archieven van de milieubeweging*, Gent, 2005.

HELLEMANS, S. en HOOGHE, M., *Van mei '68 tot Hand in Hand. Nieuwe sociale bewegingen in België*, Leuven, 1995.

HOOGHE, M., *De milieukoepel in Vlaanderen : Bond Beter Leefmilieu vzw 1971-1996*, Brussel, 1996.

HOOGHE, M., 'De invloed van de milieubeweging op het milieubeleid', *Res Publica*, 1 (1995), 93-108.

HOOGHE, M. en BILLIET, J., 'Inleiding: Tussen vernieuwing en continuïteit. Sociologen en historici over nieuwe sociale bewegingen', *Belgisch Tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis*, 34 (2004), 321-322.

HOLDERBEKE, J., *Ekologische partij, ekologische beweging en milieubeweging in Vlaanderen*, licentiaatsverhandeling, Vrije Universiteit Brussel, departement Communicatiewetenschappen, 1984.

LEROY, P. en DE GEEST, A., *Milieubeweging en Milieubeleid*, Antwerpen, 1985.

PEETERS, A. en VERMEIREN, I., *De jaren zeventig, van groen naar groenen*, Borgerhout, 1980.

VAN DER HEIJDEN, H.A., 'De milieubeweging in de twintigste eeuw', *Belgisch Tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis*, 34 (2004), 445-483.

WALGRAVE, S., *Nieuwe sociale bewegingen in Vlaanderen : een sociologische verkenning van de milieubeweging, de derde wereldbeweging en de vredesbeweging*, Leuven, 1994.

Bronnen:

DELAUNOIS, H., 'Milieubeweging en politiek engagement', *Milieurama*, nr. 1-2, 2 (1981), 5.

LEROY, P., 'Milieu en politiek anders bekeken', *Milieurama*, 3, 2 (1981), 5-10.

DUBRULLE, M., 'Inspraak', *Milieurama*, nr. 3, 2 (1981), 34.

'Bababbels: interview met Marc Dubrulle', *Milieurama*, 11 (1991), nr. 4, 11-15.

Jaarverslag BBL/IE 1972, Jaarverslag Bond Beter Leefmilieu / Inter-Environnement, Brussel, 1973.

Jaarverslag BBL/IE 1976, Jaarverslag Bond Beter Leefmilieu / Inter-Environnement, Brussel, 1977.

Vergaderingsverslag BBL/IE 23/01/1981, Verslag van de Algemene Vergadering van BBL/IE, Brussel, 23/01/1981.

Vergaderingsverslag BBL-Vlaanderen vzw 26/02/1985, Verslag van de Algemene Vergadering van BBL-Vlaanderen vzw, Brussel, 26/02/1985.

DIDISHEIM, M., *Ethische grondslagen voor de actie van bond beter leefmilieu*, Basistekst van Bond Beter Leefmilieu, Brussel, 1970.

Bericht over werkgroepen, Mededeling BBL aan haar leden over de oprichting van werkgroepen, Brussel, 1972.

Natuurbehoud en landschapszorg in Vlaanderen, De verenigingen voor natuurbehoud en de milieugroeperingen, Antwerpen, 1980.

Milieubeweging en Politiek Engagement, Rapport werkgroep Milieubeweging en Politiek Engagement o.l.v. H. Delaunois, Brussel, 1981.

GENT, AMSAB, *Archief van Guido van Steenberghe (1968-1992)*, nr. 199: Nota Paul Staes over de beleidsvisie van BBL, 1982.

Brief Paul Staes aan Roeland Dirks, Schoten en Putte, 1 juli 1982.

Statuten BBL/IE, *Bijlagen tot het Belgisch Staatsblad*, 9/12/1971, nr. 7908, 4025-4034.

Statuten BBL, *Bijlagen tot het Belgisch Staatsblad*, 7/6/1976, nr. 5404, 2444-2446.

Statuten BBL, *Bijlagen tot het Belgisch Staatsblad*, 28/12/1984, nr. 48829, 4059.

Bond Beter Leefmilieu, 2006 (www.bondbeterleefmilieu.be).

Interview Danny Jacobs, 19/05/2006.